

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ МАЙБУТНІМИ ПРОФЕСІОНАЛАМИ

У статті висвітлено результати емпіричного дослідження особистісних якостей студентів, необхідних для прийняття рішень; проаналізовано кореляційні зв'язки особистісних якостей з готовністю до прийняття рішень майбутніми професіоналами.

Потреба в ефективній діяльності професіоналів у надзвичайних умовах визначає ряд професійних вимог до суб'єкта праці, серед яких пріоритетне місце належить умінню приймати рішення. Вчені вказують, що однією з необхідних умов успішного прийняття рішень є наявність у людини набору певних особистісних якостей, які забезпечують достатню волюву саморегуляцію та прийняття рішень. Дослідники (П.К.Анохин, Г.О.Балл, В.К.Калін, Г.С.Костюк, О.К.Тихомиров та ін.) виокремлюють такі волюві якості як: рішучість, наполегливість, цілеспрямованість, принциповість, самостійність, організованість, відповідальність тощо [1-5].

Метою статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження розвитку особистісних якостей студентів як майбутніх професіоналів, необхідних для прийняття рішень, та виявлення їх значущості за допомогою встановлення кореляційних зв'язків. У дослідженні взяли участь студенти Національного авіаційного університету. За методикою Е.П.Ільїна «Вивчення особливостей прийняття рішень особистістю» були отримані емпіричні дані, узагальнені та подані в табл.1.

Першими у списку якостей є рішучість і наполегливість, як найважливіші волюві якості у прийнятті рішень, однак за вираженістю показників, отриманих респондентами (42,5% і 45,0% відповідно), вони посідають останні місця. Рішучість – індивідуальна властивість волі людини, пов'язана зі здатністю й умінням самостійно та своєчасно приймати відповідальні рішення і наполегливо реалізовувати їх у реальній діяльності. Значення показника нижче середнього (42,5%) вказує на недостатній рівень розвитку цієї якості у студентів. Порівнюючи його із отриманим значенням «нерішучий при прийнятті рішення» (41,6%) можемо констатувати, що майбутнім професіоналам не вистачає рішучості у прийнятті рішень.

Показник наполегливості (45,0%) у студентів також на рівні нижче середнього. Наполегливість – волюва якість особистості, яка проявляється в умінні студентів досягати поставленої цілі, долаючи при цьому внутрішні і зовнішні перепони. Люди, яким не вистачає наполегливості, можуть з самого початку виявляти велику енергійність, однак скоро починають її послабляти, «видихаються» і припиняють свої дії. Тому слабовільні студенти можуть на початку викликати хибне враження великої наполегливості та енергійності.

Найбільше значення розвиненості показника у студентів має така особистісна якість як «імпульсивність у прийнятті рішення» (70,0%).

Таблиця 1.

Якості студентів, що впливають на процес прийняття рішень

n=270

Особистісні якості студентів	Вираженість показників		
	Макс. зн. (за тестом), бали	Серед. зн. респ., бали	%
Рішучий	2,0	0,85	42,5
Наполегливий при прийнятті рішення	1,0	0,45	45,0
Розсудливий при прийнятті рішень	3,0	1,6	53,3
Незалежний від зовнішніх обставин у прийнятті рішень	1,0	0,46	46,0
Цілеспрямований	3,0	1,6	53,3
Самостійний	2,0	1,1	55,0
Прагне прогнозувати майбутнє	3,0	1,45	48,3
Романтичний	1,0	0,55	55,0
Нерішучий при прийнятті рішень	3,0	1,25	41,6
Залежний від обставин	1,0	0,54	54,0
Імпульсивний у прийнятті рішення	1,0	0,7	70,0
Нестійкий у намірах	1,0	1,0	50,0
Прагматичний	4,0	1,75	43,7

Імпульсивність особистості проявляється у схильності діяти за першим покликом, під впливом зовнішніх обставин чи емоцій. Імпульсивна людина не обдумує свої вчинки, не зважає всі «за» і «проти», вона швидко і безпосередньо реагує і нерідко також швидко шкодує про свої вчинки. Отже, імпульсивність, скоріше, заважає студентам, роблячи їх поведінку непослідовною, а прийняті рішення – необґрунтованими.

Розвиненість такої особистісної якості як «розсудливий при прийнятті рішень» у студентів відповідає середньому рівню розвитку показника (53,3%), що свідчить про середню виваженість та обміркованість рішень. Розсудливі студенти здатні правильно розмірковувати, робити висновки, послідовно висловлювати свої думки. Отже у процесі прийняття рішень студенти проявляють середній рівень розсудливості, що свідчить про не достатню обґрунтованість їх рішень.

Наступна особистісна якість «незалежний від зовнішніх обставин у прийнятті рішень» у студентів має вираженість на 46,0%, що відповідає значенню нижче середнього. У нашій вибірці студенти виявилися залежними від обставин на 54,0%, що вказує на середній рівень і свідчить, що студенти не достатньо орієнтуються на власні знання, переконання, навички та досвід.

Наступна позитивна вольова якість студентів – цілеспрямованість особистості, яка характеризує силу її волі і виявляється в індивідуальних особливостях перебігу вольового акту на всіх його фазах. Цілеспрямована людина прагне до певної мети, знає чого прагне, у разі перешкод у досягненні цілі шукає альтернативних шляхів і, все ж таки, досягає запланованого. Ця якість у студентів виявилася на середньому рівні розвитку (53,3%), що відповідає середнім здібностям студентів до керування у своїх діях і вчинках загальними і стійкими цілями. Аналізуючи протилежну характеристику «нестійкій у намірах», яка виражена на 50,0%, можна припустити, що цей середній рівень показника досить суттєво знижує цілеспрямованість студентів.

Характеристика «самостійність» студентів відповідає середньому рівню розвитку (55,0%). Самостійність студентів полягає в умінні обходитись у своїх діях без допомоги інших, критично ставитися до чужих впливів, оцінюючи їх відповідно до своїх поглядів і переконань, проявляти ініціативу, як уміння знаходити нові, нешаблонні рішення і засоби їх здійснення.

Особистісна якість «прагнення до прогнозування майбутнього» розвинена у студентів на 48,3%, що відповідає середньому рівню розвитку, однак для обдумування й прийняття відповідальних рішень цього недостатньо. Прагнення прогнозувати майбутнє притаманне людині з дитинства і є особливо важливою якістю особистості для прийняття рішень, оскільки може впливати на подальші дії. Тому значимість майбутнього для студентської молоді зумовлюється потребою можливих подальших життєвих подій, прогнозів і потребує подальшого розвитку.

Романтичність особистості визначається як незвичайність, казковість чого-небудь, що викликає емоційне, піднесене ставлення до чогось (героїка, натхнення). Високі показники за цією характеристикою можна розцінювати і як позитивний, і як негативний результат. Позитивним є те, що людина спрямована в майбутнє і здатна будувати стратегічні плани та дії. Негативним – те, що молода людина занадто відірвана від реалій сьогодення і може не розрахувати власних зусиль для досягнення задуманого. Тому отримані середні показники (56,0%) романтичності студентів якраз можуть свідчити про найбільші шанси у постановці життєвих цілей та прийнятті відповідальних рішень. Низькі показники за цією характеристикою свідчать про домінуючість раціоналізму та прагматизму.

Останньою досліджуваною особистісною якістю студентів є прагматизм, як форма позитивізму, що зумовлює побудову системи вчинків і поглядів на життя в аспекті отримання практично корисних результатів. У нашій вибірці студентів прагматизм розвинений на 43,7%, що відповідає середньому рівню розвитку і може свідчити про схильність студентів до постановки більш корисливих життєвих цілей і прийняття доленосних рішень на основі вигідності та меркантильності.

Для подальшого кількісного та якісного аналізу отриманих результатів ми використали методи математичної статистики, зокрема, коефіцієнт кореляції Спірмена. За його допомогою ми вивчали зв'язки особистісних характеристик студентів (розсудливий, нерішучий, залежний від обставин, прагматичний, наполегливий, імпульсивний, рішучий, самостійний, романтичний, нестійкий, незалежний, цілеспрямований, прагне прогнозувати майбутнє) з їх готовністю до прийняття рішень. Готовність студентів до прийняття рішень визначалася на попередніх етапах дослідження за допомогою комплексу емпіричних методик [4].

Найбільш важливим результатом була наявність досить високих і статистично значущих позитивних взаємозв'язків між рівнем готовності студентів та такими якостями як самостійність ($r = 0,82$ при $p \leq 0,01$), рішучість ($r = 0,57$ при $p \leq 0,01$), цілеспрямованість ($r = 0,46$ при $p \leq 0,05$) і прагнення прогнозувати майбутнє ($r = 0,47$ при $p \leq 0,01$). Характерно, що найтісніше пов'язаною з готовністю до прийняття рішень виявилася якість «самостійність», і це відповідає специфіці прийняття рішень, оскільки рішення кожна особистість повинна приймати сама і відповідальність за їх правильність покладається на неї. Інші три якості – рішучість, цілеспрямованість та прогнозування майбутнього мають доволі тісний зв'язок з готовністю студентів на досить високому рівні і це підтверджує теоретичні викладки вчених про вирішальне значення рішучості особистості у обранні головної мети життя, цілепокладання у постановці значущих цілей, прогнозування майбутнього як передбачення наслідків у побудові власних вчинків і дій.

Також були отримані статистично значущі обернені зв'язки між рівнем готовності студентів до прийняття стратегічних життєвих рішень та такими якостями як «нерішучість» ($r = -0,52$ при $p \leq 0,05$) та «залежність від обставин» ($r = -0,59$ при $p \leq 0,01$). Це означає, що більш нерішучий та залежний від обставин студент буде менше готовий до прийняття рішень.

Кореляційний аналіз надав дані, які вказують на тісний взаємозв'язок між усіма позитивними якостями, що підтвердило наші очікування: між рішучістю і цілеспрямованістю ($r = 0,46$ при $p \leq 0,05$), між цілеспрямованістю і прагненням прогнозувати майбутнє ($r = 0,71$ при $p \leq 0,01$); та обернений зв'язок між залежністю від обставин і цілеспрямованістю ($r = -0,53$ при $p \leq 0,05$) та прагненням прогнозувати майбутнє ($r = -0,54$ при $p \leq 0,05$). Ці дані підтверджують тезу про те, що позитивні якості особистості утворюють силу волі, яка є необхідною для прийняття рішень (В.К.Калін, Г.С.Костюк та ін.).

Таким чином, прийняття рішень студентами детермінується актуалізацією їх особистісних якостей, серед яких самостійність, рішучість, цілеспрямованість та прагнення прогнозувати майбутнє. Однак, розвиток у студентів наведених якостей відповідає середньому та нижче середнього рівням. Зважаючи на це, подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на розробку психолого-педагогічних засобів розвитку в майбутніх професіоналів особистісних якостей, необхідних для прийняття рішень.

Література

1. Анохин П.К. Проблема принятия решения в психологии и физиологии / Проблемы принятия решения. – М.: Наука, 1976. – С.5-20.
2. Балл Г.О. Феномен выбора в контексте социальной поведінки / Г. О. Балл // Соц. психология. – 2005. – № 1. – С. 3 – 13.
3. Калин В.К. Психология воли : сб. науч. тр. / В. К. Калин; науч. ред. проф. Н. Ф. Калина. – Симферополь, 2011. – 208 с.
4. Помиткіна Л.В. Психологічна готовність студентів до прийняття стратегічних життєвих рішень / Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'ян.-Под. Нац. ун-ту ім.І.Огієнка, Ін-ту психол. ім.Г.С.Костюка НАПН України. – Вип. 18. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. – С.654-663.
5. Тихомиров А.К. Психология мышления. – М.: МГУ, 1984. – 270 с.